

EMOCIONĀLĀS INTELIGENCES JĒDZIENA INTERPRETĀCIJA ZINĀTNISKAJĀ UN NOZARES LITERATŪRĀ *EMOTIONAL INTELLIGENCE CONCEPT INTERPRETATION IN SCIENTIFIC AND BRANCH LITERATURE*

Aija Vonoga

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, aija_bogomola@inbox.lv, +371 26140679,
Rēzekne, Latvija
Zinātniskā vadītāja: **Iveta Mietule**, Dr.oec., profesore

Abstract. *The theme of this article is „Emotional intelligence concept interpretation in scientific and branch literature”. The aim of the research is to investigate the main features of leadership - the concepts of emotional intelligence in scientific literature. We encounter a large number of different emotional intelligence definitions, where each author suggests an interpretation of the concept according to his view. In the article author reviews available definitions the concept of emotional intelligence in the scientific literature. Definitions were analyzed according key words. The author of article offers a new definition of emotional intelligence.*

Keywords: *emotional intelligence, leader, motivation, ability*

Ievads

Lai būtu par līderi uzņēmumā ir nepieciešamas vairākas spējas - spēja vadīt padotos tā, lai sasniegtu pozitīvu rezultātu. Spēja pārliecināt darbiniekus par pareizu, kvalitatīvu rīcību. Spēja ietekmēt padotos, lai viņi ieklausītos vadības lēmumos un izrādītu uzticību, lojalitāti pret savu darba devēju. Vienas no svarīgākajām līdera iezīmēm ir emocionālā inteliģence un motivācija. Līderība motivē darbiniekus strādāt labāk, kvalitatīvāk uzņēmuma mērķu izpildes labā. Zinošs līderis vienmēr atradīs veidu kā motivēt darbiniekus – atalgojuma ziņā, brīvdienu, sociālo garantiju ziņā, kolektīvo pasākumu ziņā un tt. Lai būtu veiksmīgs, izcils līderis nepietiek tikai ar zināšanām un spējām, ir nepieciešama emocionālā inteliģence.

Emocionālā inteliģence ir spēja izjust, izprast un efektīvi pielietot emociju spēku kā enerģijas, informācijas, uzticēšanās un kreativitātes avotu. (Goulmens, 2001) Emocionālā inteliģence, tā ir spēja sajust, saprast, un efektīvi pielietot emociju spēku, attiecīgi tās virzīt kā enerģijas avotu, radošumam un ietekmei (Shepherd, 2017).

Pētījuma mērķis ir izpētīt līderības galvenās iezīmes - emocionālās inteliģences jēdziena interpretāciju zinātniskajā literatūrā. Nozares publikācijās sastopams relatīvi liels skaits jēdziena „emocionālā inteliģence” definējumu, kur katrs autors piedāvā jēdziena interpretāciju.

Pētījuma uzdevumi –

1. Analizēt jēdziena „emocionālā inteliģence” definīcijas.
2. Izveidot autores veidotu definīciju jēdzienam „emocionālā inteliģence”.
3. Veikt secinājumus un izstrādāt priekšlikumus

Pētījuma objekts – jēdziens „emocionālā inteliģence”.

Pētījuma hipotēze – emocionālā inteliģence zinātniskajā literatūrā nav definēta vienoti.

Pētījuma novitāte – analizējot literatūrā pieejamo informāciju, izveidota autores veidotā jēdziena „emocionālā inteliģence” definīcija.

Pētījuma metodes –

1. Analīzes uz sintēzes metode;
2. Kontentanalīze un monogrāfiskā metode.

Emocionālā inteliģence kā līdera iezīme

Lai gūtu panākumus, nepietiek tikai ar tehniskām zināšanām un augstu IQ (inteliģences koeficients), ļoti svarīga ir arī emocionālā inteliģence. Bieži cilvēks ar ļoti augstu tehnisko, profesionālo un speciālo kompetenci nespēj būt menedžeris. Daļēji vainojama varētu būt

neprasme plānot, organizēt un kontrolēt resursu izmantošanu. Taču lielākoties menedžeri nevar būt cilvēki, kas neprot veidot personīgo saskarsmi ar kolēģiem. Tam par iemeslu ir nespēja saprast un novērtēt savas un citu cilvēku emocijas. Citiem vārdiem sakot, cilvēkam ir nepietiekams emocionālās inteliģences līmenis. (Ārmstrongs, 2008., 344. lpp.) Pēc autores domām būtisks faktors ir uzņēmumā veidot labu kontaktu, saskarsmi ar padotajiem darbiniekiem, lai līderis spētu saprast apkārtējo emocijas un tās spētu pielietot mērķu sasniegšanas labā.

Menedžeriem bieži pietrūkst empātijas, viņi citus cilvēkus vērtē pēc funkcionālajām pazīmēm. Līderi cilvēkos saskata personības, viņi cilvēkos izraisa spēcīgas emocijas. A. Zalezniks atsaucas uz amerikāņu psihologa un filozofa Viljama Džeimsa ideju par diviem personību tiem: „vienreiz piedzimušie” un „divreiz piedzimušie”. Pirmā tipa cilvēki viegli pielāgojas dzīvei, un dzīvē viņiem nav negaidītu īpašu pavērsienu. Otrā tipa cilvēki vienmēr meklē sevi, nekad nav apmierināti, viņiem ir sveša harmonija ar apkārtējo pasauli. (Dubkēvičs, 2011.) Empātija ir viena no komponentiem, kas veido emocionālās inteliģences jēdzienu.

Pieci emocionālo inteliģenci veidojošie komponenti – pašapziņa, paškontrolē, motivācija, empātija un sociālās iemaņas – var neizklausīties visai lietišķi. Taču emocionālās inteliģences izrādīšana darbavietā nenozīmē vienīgi prasmi apvaldīt dusmas vai saprasties ar cilvēkiem, drīzāk tā nozīmē savu un citu cilvēku emocionālo stāvokļu izprašanu tik lielā mērā, lai spētu viņus virzīt uz uzņēmuma mērķu sasniegšanu. Pašapziņa – spēja pazīt un izprast savu noskaņojumu, emocijas un vēlmes, kā arī to iespaidu uz apkārtējiem. Paškontrolē – spēja kontrolēt un vadīt negatīvus impulsus un noskaņojumu. Tiekšanās pieņemt pārdomātus lēmumus – vispirms padomāt, tikai pēc tam rīkoties. Motivācija – aizraušanās ar darbu neatkarīgi no samaksas vai statusa. Enerģiska un neatlaidīga tiekšanās sasniegt mērķi. Empātija – spēja izprast citu cilvēku emocionālo stāvokli prasme apieties ar cilvēkiem atkarībā no viņu emocionālās reakcijas. Sociālās iemaņas – prasme vadīt savstarpējās attiecības un veidot jaunus kontaktus. Spēja rast saskaņu. (Harvard Business Review, 2008.)

Tieši emocionālā inteliģence ir tā efektīvu līderu iezīme, kas sevišķi bieži tiek minēta dažādu līderības pētnieku darbībās. Emocionālā inteliģence ir ikvienam cilvēkam piemītoša spēja. 1990. gadā amerikāņu psihologi Pīters Selavijs un Džons Meijers definēja emocionālo inteliģenci kā „spēju kontrolēt savas un citu cilvēku jūtas un emocijas, saprast tās un izmantot šo informāciju, lai vadītu domāšanu un uzvedību. (Dubkēvičs, 2011.) Personības un situāciju teorijas kombinē citas teorijas – izcilā cilvēka, īpašību un situāciju līderības teorijas. Pētījumi parādīja, ka līderības analīzē ir nepieciešams iekļaut emocionālās un intelektuālās īpašības un rīcībaspēju, kā arī specifiskos apstākļus, kādos indivīds darbojas. (Kovejs, Stīvens, 2008). Par līderības iezīmi - emocionālo inteliģenci zinātniskajā literatūrā visvairāk ir runājuši tādi pētnieki kā Pīters Selavijs, Džons Meijers, Daniels Goulmens.

Pēdējo gadu laikā tiek bieži runāts par emocionālo inteliģenci, bet ko nozīmē šis jēdziens? Daniels Goulmans, populārās grāmatas “Emocionālā inteliģence” autors, to definē kā “spēju pazīt savas un citu emocijas, lai motivētu sevi un spētu labi vadīt savas emocijas, kā arī emocijas attiecībās ar citiem cilvēkiem”. Jēlas universitātes psihologi Peters Salovejs un Džons Meijers emocionālo inteliģenci skaidroja kā “spēju kontrolēt un regulēt savas un citu jūtas, izmantot tās kā ceļvedi domām un darbiem”. Abas šīs definīcijas norāda, ka emocionālā inteliģence ir saistīta ar mūsu spējām domāt, izprast savas emocijas un izmantot šīs zināšanas rīcībā. Cilvēks var būt inteliģents, taču ne vienmēr viņš spēj vadīt savas emocijas. Gudram cilvēkam piemīt ne tikai inteliģence, bet arī izpratne par cilvēka dabu. (Spring Valley, 2017.) Pēc autores domām, lai veidotos labvēlīga darba vide jebkurā uzņēmumā līderim jāpiemīt spējām saprast, sadzirdēt, uz klausīt padotos, lai izmantotu zināšanas gan attīstībā, gan izaugsme.

Emocionālā inteliģence ir cilvēka spēja efektīvi vadīt sevi un savas attiecības, un to veido četri stūrakmeņi: pašapziņa, paškontrolē, sociālais jūtīgums un sociālās iemaņas. Katra minētā īpašība savukārt veidojas no kompetenču apvienojuma. Tālāk īpašību saraksts un tām atbilstošās rakstura iezīmes. (Harvard Business Review, 2008.)

Emocionālā inteliģence ir kritisks faktors, veicot emocionālo darbu, emocionālās inteliģences atribūti, piemēram, uztveres un emociju regulēšana, var mainīt darbinieka emocionālo uzvedību. Lai gan ir pieņemts, ka emocionāli inteliģenti cilvēki pielāgo un regulē emocijas atbilstoši situācijas prasībām, pētījumi atklāj, ka emocionālā inteliģence un emocionālais darbs termini savā starpā ir pretrunīgi. (Aristea Psilopanagioti, Fotios Anagnostopoulos, Efstratia Mourtou and Dimitris Niakas, 2012.) Pēc autores domām, uztveres un emociju regulēšana ir nozīmīga jebkurā līdera izaugsmē.

Emocionālā inteliģence ir indivīda spēja atzīt un regulēt emocijas nozīmīgas gan sev, gan citiem (Goleman, 1995.). Mayer un Salovey iedala emocionālo inteliģenci četros aspektos: savu emociju izvērtēšana, citu emociju atzīšana, emociju regulēšana, un emociju izmantošana, lai veicinātu veikspēju. Cilvēki pēc savas dabas ir emocionālas būtnes, bet pastāv būtiskas atšķirības "izpratne par pašu emocijām un citu cilvēku jūtām un emocijām, spēja diskriminēt šīs emocijas un regulēt ar savu domāšanu un darbības, pamatojoties uz šo izpratni. (Harms, Credé, 2010.)

Plaši pazīstamais autors un psihologs Daniels Goulmens ir secinājis, ka vienā ziņā prasmīgi līderi stipri līdzinās cits citam: viņiem visiem piemīt augsts emocionālās inteliģences līmenis. Vēl vairāk - Daniela Goulmena veiktie pētījumi gandrīz 200 globāla mēroga kompānijās liecina, ka emocionālā inteliģence – jo īpaši uzņēmuma vadības augstākajā līmenī – ir obligāts līdera vadības priekšnosacījums. Cilvēks var būt skolojies vislabākajās mācību iestādēs, viņam var piemist vislabākais prāts un būt neskaitāmas spožas idejas, taču bez emocionālās inteliģences viņš nekad nekļūs par izcilu līderi. (Bester, Marais:Jonker, Cara S.Nel, Jan Alewyn, 2013.)

Emocionālās inteliģences definējumi

Salovey un Mayer (1990) bija pirmie, kuri definēja emocionālo inteliģenci. Viņu pētījumi ir pierādījuši, ka emocionālā inteliģence ir garīgās spējas attiecībā uz emocijām un izziņu. Mayer un Salovey (1995) papildināja savu sākotnējo definīciju, apgalvojot, ka emocionālā inteliģence ir spēja apzināties, novērtēt un radīt savas emocijas, lai palīdzētu domāšanā, saprast emocijas un emocionālo informāciju, kā arī emociju kontrole, lai atbalstītu emocionālo un intelektuālo izaugsmi sevī. (Bester, Marais:Jonker, Cara S.Nel, Jan Alewyn, 2013.)

Zinātniskajā un nozares literatūrā ir daudz un dažādu interpretāciju jēdzienam „emocionālā inteliģence”, tādēļ dažas no tām autore apvienoja kopējā tabulā.

Tabulā autore apkopoja emocionālās inteliģences definējumus, kurus formulēja tādi autori kā Pīters Selavijs, Džons Meijers, Peter Shepherd, Daniels Goulmens. Pēc 1.tabulā apkopotajām definīcijām, kuras skaidro emocionālās inteliģences jēdzienu, tajās var izdalīt kopīgus atslēgas vārdus:

1. Emocionālā inteliģence kā spēja – 1,2,3,4,5,6
2. Emocionālā inteliģence kā emocijas - 1,2,3,4,5,6
3. Emocionālā inteliģence kā emociju vadīšana – 1,2
4. Emocionālā inteliģence kā emociju kontrole – 1,4
5. Emocionālā inteliģence kā emociju pielietojums – 5,6

Analizējot iegūtos atslēgas vārdus, autore secina, ka lielākā daļa atslēgas vārdu sakrīt, kaut arī tika apkopotas dažādu autoru definīcijas. No tā var secināt, ka emocionālā inteliģence zinātniskajā literatūrā ir definēta daļēji vienoti. Hipotēze ir apstiprinājusies daļēji, jo jēdzienu būtība ir līdzīga ar nelielu autoru interpretāciju.

Emocionālā inteliģence visvairāk ir raksturota kā spēja un kā emocijas, tam seko emocionālā inteliģence kā emociju vadīšana, emociju kontrole un emociju pielietojums.

Pēc autores domām, emocionālo inteliģenci var definēt šādi – tā ir indivīda spēja, kura tiek izmantota, lai vadītu, pielietotu un kontrolētu emocijas.

Emocionālās inteliģences definīciju skaidrojums mūsdienu literatūrā
(autores veidota)

Nr.p.k.	Definīcija	Autors, avots	Atslēgas vārds
1.	Emocionālā inteliģence kā spēja kontrolēt savas un citu cilvēku jūtas un emocijas, saprast tās un izmantot šo informāciju, lai vadītu domāšanu un uzvedību.	Pīters Selavijs un Džons Meijers	Spēja Emociju kontrole Vadīšana
2.	Emocionālā inteliģence ir spēja pazīt savas un citu emocijas, lai motivētu sevi un spētu labi vadīt savas emocijas, kā arī emocijas attiecībās ar citiem cilvēkiem.	Daniels Goulemans	Spēja Emocijas Emociju vadīšana
3.	Emocionālā inteliģence ir indivīda spēja atzīt un regulēt emocijas nozīmīgas gan sev, gan citiem.	Daniels Goulemans	Spēja Emociju regulēšana
4.	Mayer un Salovey apgalvo, ka emocionālā inteliģence ir spēja apzināties, novērtēt un radīt savas emocijas, lai palīdzētu domāšanā, saprast emocijas un emocionālo informāciju, kā arī emociju kontrole, lai atbalstītu emocionālo un intelektuālo izaugsmi sevī.	Mayer un Salovey	Spēja Emocijas Domāšana Emociju kontrole
5.	Emocionālā inteliģence ir spēja izjust, izprast un efektīvi pielietot emociju spēku kā enerģijas, informācijas, uzticēšanās un kreativitātes avotu.	D.Goulemans	Spēja Emociju pielietojums
6.	Emocionālā inteliģence. Tā ir spēja sajust, saprast, un efektīvi pielietot emociju spēku, attiecīgi tās virzīt kā enerģijas avotu, radošumam un ietekmei.	Peter Shepherd	Spēja Emocijas Emociju pielietojums Enerģijas avots

Secinājumi un priekšlikumi

1. Emocionālā inteliģence ir saistīta ar mūsu spējām domāt, izprast savas emocijas un izmantot šīs zināšanas savā rīcībā, cilvēks var būt inteliģents, taču ne vienmēr viņš spēj vadīt savas emocijas.
2. Prasmīgiem līderiem piemīt augsts emocionālās inteliģences līmenis.
3. Zinātniskajā literatūrā emocionālā inteliģence visvairāk ir raksturota kā spēja un kā emocijas, tam seko emociju vadīšana, emociju kontrole un emociju pielietojums.
4. Autore secina, ka emocionālā inteliģence zinātniskajā un nozares literatūrā ir definēta līdzīgi, no tā izriet, ka izvirzītā hipotēze apstiprinājusies daļēji.
5. Autore piedāvā šādu emocionālās inteliģences definīciju – tā ir indivīda spēja, kura tiek izmantota, lai vadītu, pielietotu un kontrolētu emocijas.
6. Pēc autores domām, uzņēmumu vadītājiem vairāk ir jāpievērš uzmanība līderības galvenajai iezīmei – emocionālajai inteliģencei, attīstot spējas saprast, vadīt emocijas, var tās izmantot mērķu sasniegšanai.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

1. ARISTEA PSILOPANAGIOTI, FOTIOS ANAGNOSTOPOULOS, EFSTRATIA MOURTOU AND DIMITRIS NIAKAS, *Emotional intelligence, emotional labor, and job satisfaction among physicians in Greece Psilopanagiotti et al. BMC Health Services Research* 2012, 12:463.
2. ĀRMSTRONGS M., *Kā kļūt par izcilu menedžeri*, Zvaigzne ABC, 2008, 344 lpp.
3. BESTER, MARAIS¹JONKER, CARA S.¹NEL, JAN ALEWYN¹ alewyn.nel@nwu.ac.za, *Confirming the Factor Structure of the 41-Item Version of the Schutte Emotional Intelligence Scale*. *Journal of Psychology in Africa*. 2013, Vol. 23 Issue 2, p213-221. 9p.
4. DUBKĒVIČS L., *Līderība vadīšanā*, Izdevniecība Raka, 2011, 20 -75lpp.
5. GOULMENS D., *Tava emocionālā inteliģence* [tiešsaiste] Slideshare [atsauce 11.03.2017.] Pieejas veids: <http://www.slideshare.net/kriic/emocionala-inteligence>.
6. HARVARD BUSINESS REVIEW, *Grāmatu sērija, Kā kļūt par līderi*, Lietišķās informācijas dienests, Rīga 2008, 8-90 lpp.
7. HARMS, P. D.; CREDÉ, M. (2010). "Remaining Issues in Emotional Intelligence Research: Construct Overlap, Method Artifacts, and Lack of Incremental Validity". *Industrial and Organizational Psychology: Perspectives on Science and Practice* 3 (2): 154–158. doi:10.1111/j.1754-9434.2010.01217.x.
8. ODA VADĪTĀJIEM., *Līderības fenomens Latvijā* SIA „O.D.A.”, 2008, 23-41. lpp.
9. PETER SHEPHERD, *Emotional intelligence* [online] Trans4mind [cited 11.03.2017.] Available from internet: <http://www.trans4mind.com/heart/>.
10. SPRING VALLEY, *Emocinālā inteliģence*, [atsauce 01.03.2017.] Spring valley [tiešsaiste] Pieejas veids: <http://www.springvalley.lv/lv/publikacijas/spring-valley-publikacijas/emocionala-inteligence/>.

Summary

By analyzing the information available in the literature, author-made definition was created. After analyzing the author concludes that emotional intelligence can be defined as follows: it is the ability of an individual that is used to guide, apply and control emotions.

The author concludes that the definition of emotional intelligence in scientific and branch literature is unified, it follows that the hypothesis has been approved partly.

According to the author, the goal was achieved - the main features of leadership in the concepts of emotional intelligence in scientific literature were explored. The research tasks were also fulfilled: the definitions of "emotional intelligence" were analyzed, using the key words of each definition, the author's definition of emotional intelligence was created, conclusions and suggestions were made.